

İzmir Basınında Kadınların Seçme ve Seçilme Hakkını Kazanmaları ve 1935 Seçimleri¹

 Berrin
BAYBURT¹

¹ Dr.,
berrinbayburt35@gmail.com
ORCID: 0000-0003-2237-4583

Gönderilme / Received

12.06.2025

Kabul Tarihi / Accepted

09.09.2025

Yayın Tarihi / Published

30.09.2025

Öz

Basın-yayın, topluma haber, bilgi vb. ulaştırma ve kamuoyu oluşturmada etkili olan araçların başında gelmektedir. Basının bu katkısının bilincinde olan Mustafa Kemal Atatürk, Milli Mücadele'nin hazırlık safhasından itibaren gazetelerin yayınlanmasına büyük önem vermiştir. Milli Mücadele sonrasında basından beklenen en önemli katkı inkılapların halka duyurulmasında ve benimsetilmesinde olumlu bir rol oynaması olmuştur. Bu araştırmanın amacı Türkiye'de kadınların milletvekili seçme ve seçilme haklarını kazandıkları dönemde ve bu hakları ilk kez kullandıkları 1935 seçimlerinde İzmir basınının sürece yaklaşımını ve bu gelişmeleri nasıl aktardığını incelemektir. Bu doğrultuda dönemin İzmir gazeteleri arasında bulunan Yeni Asır, Anadolu, Ulusal Birlik ve İzmir Postası gazetelerinin arşivlerinde ilgili gelişmelere yönelik haberler incelenmiş ve kadınların siyasal hak kazanmaları sürecinde İzmir basınının mevcut bakış açısını ortaya koyan nitel betimleyici bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırma bulguları, gazetelerin bu kazanımları çağdaşlaşma ve kadınların hak ettiği konuma kavuşmaları olarak nitelendirdiklerini; planlanan mitingleri öncesinden kamuoyuna duyurmada aktif şekilde rol aldıklarını göstermektedir. Ayrıca 1935 seçimleri öncesinde adayların tanıtılması, seçimlerde yapılacak işlemler ve hazırlıklarla seçim sonuçlarının paylaşılmasında gazetelerin birinci sayfalarını bu haberlere ayırdıkları görülmektedir. Araştırmada incelenen gazete örneklerindeki haberler ve haberlerin veriliş şekli İzmir basınının inkılapların halka tanıtılmasında, toplumun bilgilendirilmesinde yapıcı bir üsluba sahip olduğuna; inkılapların halk tarafından benimsenmesi noktasında olumlu katkılarda bulunduğuna işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Siyasal Haklar, 1935 Seçimleri, İzmir Basını.

* Bu makale intihal tespit yazılımlarıyla taranmıştır. Benzerlik tespit edilmemiştir.

This article has been scanned by plagiarism detection softwares. No similarity detected.

** Bu çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen kurallara uyulmuştur.

In this study, the rules stated in the "Higher Education Institutions Scientific Research and Publication Ethics Directive" were followed.

*** Çalışma tek yazar tarafından yürütülmüştür.

The study was conducted by a single author.

**** Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

There is no conflict of interest with any institution or person within the scope of the study.

Kaynak gösterme / To cite this article: Bayburt, B. (2025). İzmir Basınında Kadınların Seçme ve Seçilme Hakkını Kazanmaları ve 1935 Seçimleri. İletişim ve Toplum Araştırmaları Dergisi, 5(2), 335-353. doi:10.59534/jcss.1717872

Women's Acquisition of the Right to Vote and Election and the 1935 Elections in the İzmir Press

Berrin
BAYBURT¹

¹ Dr.,
berr,nbayburt35@gmail.com
ORCID: 0000-0003-2237-4583

Gönderilme / Received

12.06.2025

Kabul Tarihi / Accepted

09.09.2025

Yayın Tarihi / Published

30.09.2025

Abstract

This study examines the approach of the İzmir press during the period when women in Turkey gained the right to vote and be elected, focusing on the 1935 elections, when women exercised these rights for the first time. Press have long been among the most powerful tools for informing the public and shaping opinion. Mustafa Kemal Atatürk, aware of this influence, emphasized the importance of newspapers starting from the early phases of the National Struggle. After the struggle, the press was expected to help publicize the revolutions and support their acceptance by society. In this study, news from İzmir newspapers such as Yeni Asır, Anadolu, Ulusal Birlik, and İzmir Postası were analyzed using a qualitative descriptive method. The findings reveal that the İzmir press described women's political gains as milestones in modernization and social development. These newspapers actively introduced candidates, explained the electoral process, and reported the results — often giving them front-page prominence. The tone of the reporting was constructive and supportive of the reforms. The İzmir press played a key role not only in informing the public but also in fostering acceptance of political change, demonstrating a commitment to modernization and the empowerment of women in Turkish society.

Keywords: Women, Political Rights, 1935 Elections, İzmir Press.

Giriş

Basın ve yayın, tarih alanında yapılan araştırmalarda kullanılan önemli bilgi kaynakları arasında yer almaktadır. Özellikle gazete ve dergiler; radyo, televizyon gibi kitle iletişim araçlarının yaygın olarak kullanılmadığı dönemlerde kamuoyunu yansıtan en önemli kaynaklar olarak öne çıkmaktadır (Üçüncü, 2016, s. 32). Basın, kısaca halkın toplumu ilgilendiren konulara yönelik kanılarını, siyasal konular veya güncel olaylar hakkındaki tutumlarının anlatımları olarak tanımlanan kamuoyunu (Mutlu, 2008, s.164) yansıtmının yanı sıra millî kültürün yayılmasında, tanıtılmasında, aktarılmasında, korunmasında ve geliştirilmesinde de büyük bir öneme sahiptir. Bu araçlar işitme, görme ve okuma vasıtasıyla insanları ve kitleleri etkilerken, etki alanları evden başlayarak tüm dünyayı kapsamaktadır (Cunbur, 1988, s. 405).

Milli Mücadele'nin hazırlık safhasından itibaren vatanın kurtuluşuna ilişkin farklı görüş ve yaklaşımları yansıtan gazete vb. yayınlar olmakla birlikte bu noktada içinde bulunulan olağanüstü koşullarda toplumun bağımsızlığa kanaliz edilmesinde ulusal basının yanı sıra yerel basının da büyük etkileri olduğu açıktır. Nitekim Cumhuriyetin ilanından sonra gerçekleştirilen inkılapların halka duyurulmasında, benimsetilmesinde ve tanıtılmasında basın-yayın araçları önemli görevler üstlenmiştir. Yüzyıllardır gelenekselleşen alışkanlık ve normların yerine yeni bir devlet ve toplum inşası kapsamında gerçekleştirilen yeniliklerin topluma duyurulmasında ve kamuoyunun bilgilendirilmesinde basın üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmeye çalışmıştır. Basının kamuoyu oluşturmadaki etkisinin bilincinde olan Mustafa Kemal Atatürk, Millî Mücadele döneminden itibaren halkı bilgilendirmede ve farkındalık kazandırma konusunda basına büyük önem vermiştir. Atatürk, Sivas Kongresi'nin ardından çıkarılan İrade-i Milliye gazetesi gibi Ankara'ya gelişinin ikinci gününde burada da bir gazete çıkarmak için çalışmalar başlatmış, Milli Mücadele'nin amaçlarını ve yapılan çalışmaları kamuoyuna duyurmak amacıyla Hakimiyet-i Milliye gazetesinin yayınlanmasını sağlamıştır (Ulusoy, 2004, s. 56, 57).

Ancak saltanatın kaldırılması ve Cumhuriyet'in ilanı ile sıranın halifelğe geldiğinin anlaşılması İstanbul basınının geçmişi vurgulayan bir tavır sergilemesine neden olmuştur. Nitekim bu süreçte muhalif basını oluşturan Ahmet Emin, Hüseyin Cahit, Velit Ebüzziya, Eşref Edip gibi yazarlarla onların görev aldıkları Tanin, İleri, Vatan, Tevhid-i Efkâr, Sebil'ül Reşat, Vatan gazetelerinin genel olarak kamuoyunda, inkılapları takdir etmeyen, ülke tekrar bir çıkmaza girmiş gibi yayınlar yaptıkları göze çarpmaktadır. Türk basınının Müdafaa-i Hukuk ile buna karşı duran İttihat ve Terakki ve Hilafet-Saltanat savunuculuğu şeklinde iki gruba ayrıldığı bu dönemde Mustafa Kemal gazetecileri ikaz etmiş ve inkılaplara karşı çıkılmamasını istemiştir (Kopar, 2016, s. 119). Cumhuriyet'in ilanından sonra yapılan inkılaplar karşısında Meclis içinde bile ayrı görüşlerin var olduğu bilinmekle birlikte kamuoyunda da aynı görüşlerin paylaşılmadığı açıktır. Bu noktada belirlenen konular bazında ulusal basının yanında yerel basının incelenmesi mikro ölçekte değerlendirmelerin yapılması ve buna göre kamuoyu görüşlerinin incelenmesi bakımından son derece önemlidir. Bu araştırmanın amacı, Türkiye'de kadınlara seçme ve seçilme hakkının tanındığı tarihlerde, İzmir basınının bu sürece nasıl yaklaştığını ve 1935 genel seçimlerini nasıl aktardığını

incelemektir. Bu amaç doğrultusunda İzmir’de yayınlanan Anadolu, Ulusal Birlik, Yeni Asır ve İzmir Postası gazete arşivleri incelenmiş ve elde edilen veriler kronolojik sıra gözetilerek ele alınmıştır. Araştırmada veriler, konu ile ilgili literatür ve gazete arşivlerinin incelenmesi ile elde edilmiş ve nitel betimsel bir çalışma gerçekleştirilmiştir.

İzmir gibi Milli Mücadele’de önemli bir yere sahip olan dönemin önemli kentlerinden birinde yayımlanan gazeteler, sadece kadınların siyasal hayata katılımına ilişkin kamuoyunun tepkisini yansıtmakla kalmayıp, diğer yandan bu katılımın ne ölçüde içselleştirildiği, desteklendiği veya desteklenmediğine yönelik önemli ipuçları da sunmaktadır. Bu bakımdan araştırma, Türkiye’de kadın, basın tarihi ve siyasal katılım süreçlerine ışık tutmak suretiyle Türkiye’de kadın-erkek eşitliğinin tarihsel gelişiminin anlaşılmasında önemli bir boşluğu doldurmayı hedeflemektedir. Diğer yandan ise araştırmanın dönemin önemli sosyal ve kültürel şehirlerinden biri olan İzmir’de çıkan gazetelerdeki haberleri inceleyerek yalnızca kadınların siyasete katılım sürecini değil, aynı zamanda basının bu süreçteki rolünü ve etkisini anlamamıza da katkı sağlayacağına inanılmaktadır. İzmir basını temelinde bu konuda yeterli düzeyde bir çalışma yapılmamış olmasından hareketle araştırmada elde edilen verilerin yerel basın düzeyinde yapılacak karşılaştırmalı çalışmalar için önemli bir veri sağlaması ve diğer yandan kent tarihine ilişkin kaynak teşkil etmesi beklenmektedir.

1. Türkiye’de Kadınlara Siyasal Hakların Verilmesi

Bilindiği gibi 23 Nisan 1920’de Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin açılması ile devletin temelleri atılmış, saltanatın kaldırılması ve Cumhuriyetin ilanı ile de devletin temel niteliklerine yönelik önemli inkılaplar gerçekleştirilmiştir. Bu süreçte vatanın kurtuluşu öncelikli olmakla birlikte, devam eden dönemde sosyo-ekonomik ve siyasal alanlarda gerçekleştirilen yeniliklerle ülkenin çağdaş dünyanın gerekli unsurları ile donatılması önem kazanmıştır. Bu noktada Milli Mücadele devam ederken Meclisin açılması halk egemenliğine verilen öneme işaret etmesi bakımından büyük önem taşımakta olup kadınların siyasal temsilde tam anlamıyla yer alabilmeleri için gerekli yasal zeminin oluşturulması ise ancak 1930’lu yıllarda mümkün olmuştur.

Nitekim 1921 tarihli Teşkilatı Esasiye Kanunu’nda kadınların yer almadığı dikkat çekse de bu Anayasanın savaş koşullarında hazırlanmış olduğu gerçeği bu açıdan göz önünde bulundurulmalıdır. Milli Mücadele’de erkeklerle birlikte aktif bir şekilde yer alan Türk kadını ilk dönemlerde hukuki alanda Amerika ve Fransa’da olduğu gibi öncelikli olamamıştır. Ancak kadınların II. Meşrutiyet dönemiyle yoğunlaşmaya başlayan siyasal haklarına ilişkin talepleri Cumhuriyet’in ilanından sonra artış göstermiştir (Doğru, 2023, s. 271). TBMM’nin kurulduğu 1920 yılından kadınların siyasal haklarını elde ettiği 1934 yılına kadar Meclis’te kadın hakları konusunun bir gündem maddesi olarak yer almadığı bilinmekle birlikte bu konuda yapılan girişimler ise itiraz ve protestolarla karşılaşmıştır. Bu süreçte Cumhuriyet Halk Fırkası kadınlara siyasal ve vatandaşlık haklarının verilmesi hususunda henüz zamanın gelmediğini düşünmekle birlikte muhalefette olan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası’nın programında da kadınlarla ilgili herhangi bir ifadenin yer almadığı görülmektedir (Sarıkaya, 2019, s.12).

Bu süreçte kadınlar Mecliste temsil edilmediğinden bu taleplerinin erkek milletvekilleri tarafından gündeme getirilmesi gerekli olmuş ve bu doğrultuda bir girişim Seçim Kanunu'nun 1923 yılında değiştirilmesi sürecinde Tunalı Hilmi Bey tarafından gerçekleştirilmiştir (Ünal, 2014, s. 534). Ancak Nisan 1923'te İntihâb-ı Mebusan Kanunu görüşülürken gündeme gelen kadınların seçme hakkı konusu itirazlar nedeniyle kabul edilmemiştir (Sezer, 1998, s. 891). Bu talebi doğru bulmayanlar kadınları ilerleyip oy kullanma derecesine ulaşana kadar aile reisine oy vermiş gibi kabul etmişlerdir. Bu sebepten dolayı da yirmi bin erkek nüfusa bir milletvekili seçilmesi önerilmiştir (Ünal, 2014, s.534). Bu gelişmeler üzerine kadınlar siyasal hak talepleri için kongre toplama kararı almış, kurulması planlanan cemiyetin Müdafaa-i Hukuk ilkelerine uygun olacağını vurgulamışlardır. Nitekim 1923'te Nezihe Muhittin öncülüğünde kadınlar, Cumhuriyet Kadınlar Partisi kurma talebinde bulunsalar da bu istekleri reddedilmiş, 1924 Anayasası'nda da kadınlara oy kullanma hakkı tanınmamıştır. Kadınların siyasi haklarına yönelik yapılmak istenen çalışmaların sosyal ve siyasal alanda karşılık bulamadığı önemli bir gerçek olsa da Yavuz'a göre (2022, s. 99) 1923'te fırka kurma konusunda siyasal hak talebinde bulunan kadınların bu girişimlerinin başarısız olmasında siyasal ortamı tek bir çatı altında toplayarak ayrıştırıcı tüm faaliyetlere engel olmak ve ataerkil yapının henüz aşılammış olması etkili olmuştur. Diğer yandan hükümet programlarında kadınların sorunlarına yer verilmemiş, CHF'nin parti programında da kadınlarla ilgili herhangi bir madde yer almamıştır (Tokuroğlu, 2003, s. 131).

Cumhuriyet döneminin ilk muhalefet partisi olan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın programında da kadınlarla ilgili herhangi bir husus bulunmazken 1930 yılında kurulan ve kurucuları içinde Mustafa Kemal Atatürk'ün kız kardeşi Makbule Hanım'ın da yer aldığı Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın programının 11. maddesinde ise "fırka bir dereceli intihap usulünün tesisine ve siyasi hukuku Türk kadınlığına da teşmilini müdafaa edecektir" ifadesine yer verilmiştir. Bu ifade SCF'nin kadınlara siyasal hakların verilmesi doğrultusunda çalışmalar yapacağını göstermesi bakımından önemlidir (Altındal, 2007, s. 81). Fakat Menemen Olayı'nın patlak vermesi ile SCF kapanmış ve programdaki bu hedefler de hayata geçirilememiştir. Tüm bunlar yaşanırken 1926 yılında Medeni Kanun'un kabul edilmesi ile kadınların önemli haklarının yasal güvence altına alınması büyük bir adımdır (Sarıkaya, 2019, s.12,13).

17 Şubat 1926'da kabul edilen Türk Medeni Kanunu miras, resmi nikah, boşanma, tek eşle evlilik, mahkemelerde tanıklık ve meslek seçimi konularında kadın-erkek eşitliğini sağlaması bakımından emsal bir gelişmedir (Yavuz, 2022, s.89). Kadınların siyasal olarak haklarını elde etmelerinin en önemli aşaması ise 1930 yılında oy kullanma ve belediye seçimlerine katılma hakkının Türk kadınlara verilmesidir. 1580 sayılı ve 3 Nisan 1930 tarihli Belediye Kanunu ile kadınların belediye seçimlerine katılabilmesinin Meclis tarafından onaylanması sonucu Türk kadınları siyasal bakımdan ilk kez temsil hakkı kazanmıştır (Erdem, 2015, s.1272). Nitekim Sadiye Hanım aynı yıl Yusufeli'nin Kılıçkaya Belediye Başkanı seçilerek, Türkiye'nin ilk kadın belediye başkanı olmuş ve bu görevi 1930-1932 yılları arasında yürütmüştür (Sarıkaya, 2019, s.13). Ancak bu olumlu gelişmeler yaşanırken ulusal basında 3 Nisan 1930'da yapılan yasal düzenleme ile ilgili bazı tartışmaların yer aldığı görülmektedir. Genel olarak bu

tartışmalarda geleneksel uygulamalar, kadının yerinin ev olarak görülmesi ve kadının pasif bir varlık olarak değerlendirilmesi gündeme getirilmiştir. Ancak tartışmalarda çoğunlukla erkeklerin olumsuz yaklaşımları ve kadınlar arasında da anlaşmazlıklar var olmasına rağmen bu konuda bilinç sahibi kadınların haklarına sahip çıktıkları dikkati çekmektedir (Salman Bolat, 2014, s. 49). Kadınların siyasal alanda haklarını elde etmelerinde diğer bir önemli adım ise 28 Ekim 1933 tarihinde Köy Kanunu'nun 20. ile 25. maddelerinde yapılan değişiklikler sonucu kadınlara köyde muhtar ve ihtiyar kuruluna seçme ve seçilme hakkı verilmesi ile atılmıştır. Bu değişikliğin ardından Aydın ili Çine-Karpuzlu nahiyesinin merkezi Dereköy'den Gül Hanım ilk kadın muhtar olarak seçilmiştir. 4 Aralık 1934'te ise 1924 Anayasası'nın 10. ve 11. maddelerinde yapılan değişiklikler sonucu kadınlar milletvekili seçme ve seçilme hakkını kazanmıştır (Erdem, 2015, s.1272).

Dönemin gazetelerinin büyük bir bölümü Türk kadınlarını siyasal hakları konusunda bilinç sahibi olmaya davet etmiş ve birçok ülkede zorlu süreçler sonunda elde edilen bu hakların Türkiye'de bir mücadeleye kalmadan elde edildiğine ve Fransız kadınlarının Türk kadınlara gıpta ile baktıklarına işaret etmiştir (Doyran, 1997, s. 28). Kamuoyunda kadınların milletvekilliği hakkını kazanmasına yönelik olarak yapılan yorumlarda çoğunlukla Türk kadınının bu görevi layıkıyla başaracağına olan inanç vurgulansa da olumsuz yorumların varlığı da dikkati çekmektedir. Bu olumsuz yorumlarda genel olarak kadınların erkeğe mahkum olduğu, bu hakların kadınların erkekleşmesine yol açacağı ağırlık kazanmış ve kadınların daha çok şefkat odaklı kanunlar çıkarılmasında etkili olabileceği ifade edilerek Meclis'teki rolleri sınırlandırılmak istenmiştir (Özer, 2013, s.160). Diğer yandan bazı tartışmalar ise Meclis'in ciddi bir çalışma ortamı olduğu ve bu nedenle kadınların böyle ciddi bir ortamda bulunmalarının gayriciddi durumlara sebebiyet verebileceğine odaklanmıştır. Ancak tüm bu değerlendirmeler kadınların siyasal hayata katılmaları önünde ciddi bir eleştiri boyutuna ulaşamamış ve kamuoyunda genel olarak konuya yapıcı olarak yaklaşmıştır. Bu durumda çok sayıda kadının CHF ile SCF içinde yer almaya başlamaları da olumlu etkide bulunmuştur (Öztürk, 1999, s. 102,102).

2. 1935 Seçimleri ve Kadın Temsili

1876 tarihli Kanun-i Esasi ile ilk kez genel seçimlerin yapıldığı Osmanlı Devleti'nde, seçme ve seçilme hakkı kurallara uygun olarak 1908 seçimlerinde kullanılmıştır. Osmanlı Devleti'nde uygulanan, iki dereceli olarak gerçekleştirilen ve yalnızca erkeklerin seçme ve seçilme hakkına sahip olduğu bu seçim sistemi Cumhuriyet döneminde de uzun süre uygulanmıştır. Cumhuriyet döneminde seçme yaşı ilk olarak 18'e düşürülmüş, sonrasında kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmesiyle 22'ye çıkarılmıştır (Olgun, 2011, s.1). Cumhuriyetin ilanından sonra 1943 yılı öncesindeki genel seçimlerin iki dereceli olarak yapıldığı bu dönemde İntihab-ı Mebusan Kanunu uygulanmıştır. İki dereceli ve mutlak çoğunluk ilkesine göre gerçekleştirilen 1923 yılı seçimini Halk Fırkası kazanmıştır (Armağan, 1975, s. 164). 1877 tarihli İntihab-ı Mebusan Kanunu'nda¹ her 20 bin erkek nüfusun 1

¹ 1923, 1927, 1931, 1935 ve 1939 seçimlerinin yasal temelini oluşturan ve I. Meşrutiyet döneminde çıkartılmış olan İntihab-ı Mebusan Kanunu iki dereceli ve basit çoğunluk seçim sistemine dayanmaktadır. Bu göre halk önce müntehib-i sâni denilen ikinci seçmenleri seçerken, seçilen bu kişiler de saylav olarak adlandırılan milletvekillerini seçmektedirler. Öncesinde her 50 bin erkek nüfusa 1 milletvekili şeklinde olan oranlamanın her 20 bin erkek nüfusa 1 milletvekili olarak değiştirilmesi hükmü 1927 ve 1931 seçimlerinde uygulanmıştır. 1923 seçimlerinin ardından kurulan II. TBMM, Teşkilat-ı Esasiye'de

milletvekili seçmesi, 18 yaşını dolduran her erkeğin seçme hakkına sahip olması şeklinde değişiklikler yapılmakla birlikte birinci ve ikinci seçmen (müntehib-i evvel ve müntehib-i sani) olabilmek için vergi vermek şartı bulunmamaktadır. Bu düzenlemede seçmen yaşının 18'e düşürülmesi ve vergi şartının kaldırılması ile oy hakkının genişletilmesi amaçlanmıştır (Özgül, 2002, s. 102).

Tablo 1: 1921 ve 1924 Anayasalarına Göre Seçme ve Seçilme Hakkı

Anayasa	1921 Anayasası	1924 Anayasası
Vatandaşlık Şartı	Vatandaş olmak şarttır.	Vatandaş olmak şarttır.
Yaş Şartı	18 yaş	22 yaş
Cinsiyet Şartı	Yalnızca erkeklere tanınmıştır.	Yoktur
Vergi Şartı	Yoktur	Yoktur

Kaynak: Güveyi, Ü. (2018). Türkiye’de Seçme ve Seçilme Hakkı Boyutunda Yaşanan Demokratikleşme Sürecinin Kısa Tarihçesi ve Bu Süreçte Kadim Türk Kültürünün Rolü, TBB Dergisi, (137), s. 51.

Tablo 1’de görüldüğü gibi 1921 ve 1924 Anayasaları vatandaşlık ve vergi şartları bakımından aynı hükümlere sahip olmakla birlikte, 1924 Anayasası’nda yaş sınırı 22’ye çıkarılmış ve kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesinin ardından cinsiyet şartı kaldırılmıştır. 1923 seçimlerinde her ilin bir seçim çevresi sayılması ile 72 ilde seçimler gerçekleştirilmiş, seçimi Mustafa Kemal Atatürk’ün grubu olan Müdâfaa-i Hukuk Grubu kazanmış ve 287 milletvekili seçilmiştir (Olgun, 2011, s.13). 1924 yılında Kazım Karabekir liderliğinde Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kurulsun da bu parti Takrir-i Sükun Kanunu² gereğince kapatılırken, çok partili yaşama geçişin ilk denemesi başarısızlıkla sonuçlanmıştır. 1946 yılına kadar tek parti dönemi devam etmiş, tüm genel seçimlerde Cumhuriyet Halk Fırkası tüm milletvekilliklerini kazanmış ve tek parti olduğundan dolayı da erken seçime ihtiyacı ortaya çıkmamıştır (Nişancı, Özdemir, 2017, s. 719).

Haziran 1927’de ise milletvekillerini belirleme yetkisinin parti genel başkanına devredilmesi esasına dayanan tüzük değişikliği gerçekleştirilmiştir. 1927 seçimleri de iki dereceli olarak yapılırken, ikinci seçmenlerin belirlenmesinin ardından genel başkan olarak Mustafa Kemal Atatürk partisinin adaylarını ilan etmiş, 63 seçim çevresinde yapılan seçimlerde Meclis’e 316 milletvekili girmiştir (Olgun, 2011, s. 14). 1931 seçimlerinde de yeni bir seçim yasası çıkarılmadığından dolayı 1927 seçimlerinde uygulanan esaslar aynen uygulanmıştır (Özgül, 2002, s. 104).

1934 yılı Aralık ayında Meclis’te kadınlara seçme ve seçilme hakkının

yaptığı değişiklikler ile iki yıl olan milletvekilliği süresini dört yıla çıkarmış, seçmen yaşını 18, seçilebilme yaşını 30 olarak belirlemiştir (bkz. Türkiye İstatistik Kurumu (2012). Milletvekili Genel seçimleri (1923-2011). Ankara, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, s. 9).

2 Takrir-i Sükun Kanunu: 4 Mart 1925 tarihinde 144 üyenin katıldığı oylamada 22’ye karşı 122 oyla kabul edilmiş ve iki yıl süresince hükümetin ülkede sıkı bir denetim kurması, muhalefet ve basın istenilen seviyeye getirilmesi ile inkılapların yapılabilmesi için gerekli zemin oluşturulmuştur. Kanun ile Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kapatılmış, biri ayaklanma bölgesinde biri de Ankara’da olmak üzere İstiklal Mahkemesi kurulmuştur (bkz. Kutlu, H., 2007). Şark İstiklal Mahkemesi’nde 1925-1927 Döneminde Takrir-i Sükun Kanunu’nun Uygulanması. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi).

verilmesine dair yapılan görüşmelerde Sivas milletvekili İsmail Memet Bey söz alarak *“Baylar senelerden beri hizmet ettiğimiz Padişahlardan biz bu hakkı isteseydik Türk köylüsü, Türk kadını mebusluk hakkı isteseydi mükâfat olarak bizi ya ipe çekerdi ya denize atardı. Şunu cümleye söylemek isterim ki Türk kadınları, Türk köylüleri! Sizin saadet yollarınız açıktır ve açılmıştır. Çünkü başımızda Atatürkümüz, Başbakanımız vardır.”* ifadelerini kullanırken Şebinkarahisar mebusu Sadri Maksudi ve Manisa milletvekili Refik Şevket İnce ise yaptıkları konuşmalarda bu hakların kadınlara verilmesini önemine dikkat çekmiştir. Başbakan İsmet İnönü’nün *“Yüce saygınlıklar, kadınların saygınlık seçmek ve saygınlık seçilmek hakkına sahip olmaları için yüce katınıza teklif sunuyoruz, kadınlarımızın Türk tarihindeki haklı yerleri, erkeklerle beraber, daima, memleketin ve milletin mukadderatı üzerinde söz ve tesir sahibi olmalarıdır. Türk kadını tarihte ne vakit haklı ve itibarlı yerini bulmuşsa, bunun mukadderatı üzerinde kendi tesirini gösterebilmişse, erkeklerle beraber karışık ve güç yurd işlerinde el ele çalışabilmişse, işte o zaman, büyük Türk ulusu, kudreti ile medeniyet ile bütün dünyayı kaplamıştır.”* sözlerinin ardından kanun değişikliğini Meclis’in onayına sunmuştur (TBMM, 1934 s. 84).

5 Aralık 1934’te kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmesi yönünde yapılan bu düzenleme ile seçmen yaşı 22’ye çıkartılırken, 40 bin kişiye bir milletvekili seçilmesi yönünde değişikliğe gidilmiştir. Kadınlar, ilk kez 1935 seçimlerine katılmışlar ve 5. Dönem Meclis’te 18 kadın milletvekili³ ile temsil edilmişlerdir (TÜİK, 2012, s. 9-10). 57 seçim bölgesinden 399 milletvekilinin seçilmesiyle oluşturulan 5. TBMM, 1 Mart 1935-27 Ocak 1939 tarihleri arasında görev yapmış ve tek parti döneminin en uzun süreli Meclisi olmuştur (Kapdan, 2019, s. 67). Kadınların milletvekili seçme ve seçilme hakkını elde etmesinin ardından 8 Şubat 1935 tarihinde yapılan seçimler ve 1936 ara seçimi ile Meclis’e giren 18 kadın milletvekili aşağıda yer almaktadır (Sarıkaya, 2019, s. 14).

3 1935 yılı seçim sonuçlarına göre, Meclis’e 17 kadın milletvekili girerken, 1936’da yılında boşalan sandalyeler için gerçekleştirilen ara seçimde Hatice Özgener Çankırı’dan milletvekili seçilmiş ve böylece kadın milletvekili sayısı 18’e yükselmiştir (bkz. TÜİK (2012). Milletvekili Genel seçimleri (1923-2011). Ankara, TÜİK Matbaası, s. 9-10).

Görsel 1: Türkiye'nin İlk Kadın Milletvekilleri

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (2012). Milletvekili Genel seçimleri (1923-2011). Ankara, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, s. 11.

Bu seçim sonuçlarına göre 399 milletvekili arasında 18 kadın milletvekili meclise girerken meclisteki kadın milletvekillerinin oranı %4,5 olarak gerçekleşmiş ve bu temsil oranı ile Türkiye dünyada ikinci sırada yer almıştır (Duruoğlu, 2007, s. 125). Görsel 1'de de yer alan ilk kadın milletvekilleri Afyon, Ankara, Antalya, Balıkesir, Bursa, Çankırı, Diyarbakır, Edirne, Erzurum, İstanbul, İzmir, Kayseri, Konya, Malatya, Samsun, Seyhan, Sivas Trabzon'u (Sarıkaya, 2019, s. 14) temsil eden milletvekilleri arasında yer alarak Meclis'te sandalye sahibi olmuştur. İlk kadın milletvekillerinden Mebrure Gönenc (Afyonkarahisar) öğretmen ve Adana Belediyesi ilk kadın meclis üyesi; Hatı Çırpan (Satı Kadın- Ankara) Kazan Köyü muhtarı; Türkan Örs Baştuğ (Antalya) öğretmen ve okul müdürü; Sabiha Gökçül Erbay (Balıkesir) öğretmen ve okul müdürü; Şekibe İnsel (Bursa) çiftçi; Hatice Özgener (Çankırı) öğretmen; Huriye Öniz Baha (Diyarbakır) öğretmen; Fatma Memik (Edirne) doktor; Nakiye Elgün (Erzurum) okul müdürü ve öğretmen; Fakihe Öymen (İstanbul) öğretmen ve okul müdürü; Ferruh Güpgüp (Kayseri) Kayseri CHF Vilâyet İdare Heyeti ile Belediye Meclisi üyesi; Bahire Bediş Morova Aydılek (Konya) öğretmen; Mihri Bektaş (Malatya) öğretmen; Meliha Ulaş (Samsun) öğretmen; Esma Nayman (Seyhan) Adana Belediye Meclisi üyesi; Sabiha Görkey (Sivas) okul müdürü ve öğretmen; Seniha Hızal (Trabzon) öğretmen ve Türkiye'nin ilk kadın müfettişi; Benal Nevzad İstar Arıman (İzmir) uzmanlık alanı belediyecilik, sosyoloji ve edebiyat olup İzmir Belediye üyeliği görevlerinde bulunmuşlardır (TBMM, 2010, s. 235-240).

Türkiye'nin ilk kadın milletvekilleri TBMM'de Ziraat, İktisat, Maarif, Sıhhat ve İçtimai Muavene, Divan-ı Muhasebat, Nafia komisyonlarında görev almışlar ve katip üyelik görevlerini de yerine getirmişlerdir (Sezer, 1998, s. 903). Kadın milletvekilleri Meclis'te çoğunlukla eğitim ve sağlık konularında konuşmalar da yapmışlar; özellikle kız çocuklarının eğitim seviyelerinin yükseltilmesi, sağlık problemlerinin çözülmesi hususunda öneriler geliştirmişlerdir. Türkiye'nin ilk kadın milletvekillerinden Dr. Fatma Memik ile Nakiye Elgün bu dönem Meclis'te en fazla söz alan milletvekilleri arasında yer almıştır (Sezer, 1998, s. 904).

3. İzmir Basınında Kadınlara Milletvekili Seçme ve Seçilme Hakkının Verilmesi

İzmir işgale uğradığı 15 Mayıs 1919 tarihinde ve sonrasında Milli Mücadele'de öne çıkan illerden birisi olmuştur. Bu çerçevede gerek basın-yayın yoluyla ve gerekse cemiyetler yoluyla işgal duyurulmuş, Kuvay-ı Milliye birliklerinin faaliyetleri ve sonrasında Batı Cephesi'nde zaferin kazanılmasının ardından 9 Eylül 1922'de İzmir'in Yunan işgalinden kurtuluşu gerçekleşmiştir. İzmir'de işgal ile artan basın-yayın⁴ çalışmaları 9 Eylül 1922'den itibaren daha da gelişmiş ve günümüz çalışmaları için önemli bir kaynak olma niteliğine sahip olmuştur (Akkoyun, 1996, s. 101). Bu noktada ülke genelinde gerek Milli Mücadele döneminde gerekse Cumhuriyetin ilanından sonra gelişmelerin ve yeniliklerin halka duyurulmasında ulusal basının üstlendiği rolün yerel basın tarafından da yerine getirilmesi dönemin koşulları göz önünde bulundurulduğunda hayati bir öneme sahiptir.

Nitekim Cumhuriyetin ilanından sonra gerçekleştirilen inkılapların halka tanıtılması hususunda ulusal basın gibi yerel basın da önemli katkılar sağlamıştır. Araştırmada ele alınan 5 Aralık 1934'te kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmesi ile ilgili gelişmelerin ilgili dönemde İzmir'de yayınlanan gazetelerde ilk sayfada ve geniş olarak yer alması da bunu göstermektedir. Örneğin; İzmir Postası gazetesi "Tarihi Karar: Türk Kadını Saylav Sececek ve Seçilebilecektir" başlığıyla yer verdiği bu haberi şöyle ayrıntılandırmaktadır:

"Cumhuriyet Halk Fırkası meclis grubu bugün toplanarak Türk kadınına saylav seçme ve seçilme hakkını veren tarihi kararını almıştır. Meclis grubunun bu kararı memleket içinde ve dışında layık olduğu büyük ehemmiyetle karşılanacaktır. Atatürk'ün gösterdiği yolda daima iyiye ve ileriye götürücü kararlar alan fırkamızın bu son kararı Türk kadınına içtimai ve siyasal hayatta bütün ulusların üstünde yer vermiştir...çarşaf içinde, kafes arkasındaki Türk kadını artık tarihlerde anmak kabil olacaktır. Kanuni medenin verdiği bütün içtimai haklara sahip olan Türk kadını, evdeki medeni mevkiini salahiyyetle işgal etmiş, iş hayatının her safhasında muvaffakiyetler göstermiştir. Siyasi hayatta, tecrübesini yaparak bu sefer de saylav seçilme hakkını almak suretiyle haklarının en büyüğünü elde etmiş olur. Türk kadını bundan böyle ulusun mukadderatına hakim olacaktır. Medeni memleketlerin birçoğunda kadından esirgenen bu hak bugün Türk kadınının elindedir ve onu salahiyyet ve liyakatle kullanacaktır" (İzmir Postası, 6 Kanunuevvel 1934).

⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Akkoyun, T. (1996). Atatürk Devri İzmir Basını ve Kamuoyu Üzerindeki Tesiri. Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi. 12 (34), 101-124.

İzmir’de kadınlar kendilerine seçme ve seçilme hakkının verilmesinden birkaç gün sonra teşekkür mahiyetinde bir miting gerçekleştirmişlerdir. Basında, gerçekleştirilecek mitingde İzmirli kadınların Atatürk’e tezahüratta bulunacakları ve konuşmalar gerçekleştirecekleri belirtilirken; miting öncesinde Maide Dirlik, Benal Nevzat, Doktor Saada Hanım, Kız Muallim Mektebi müdürü Sabiha Hanım, Kız Lisesi İkinci Müdürü Şehmiye Hanım, Kız Enstitüsü İkinci müdürü Ayşe Hanım, Ağır Ceza Mahkemesi azalarından Zübeyde Hanım ve Hasene Nalan Hanım’ın yer aldığı komite oluşturulduğu ifade edilmektedir (İzmir Postası, 9 Kanunuevvel 1934). Diğer yandan miting öncesinde bütün evlere komite tarafından davetiyeler dağıtıldığı ve mitinge yaklaşık on bin kişinin katılacağı da bildirilmiştir (Yeni Asır, 10 Kanunuevvel 1934). Mitingin halka duyurulmasında ve miting süreci ile ilgili bilgilendirmelere bu dönemde İzmir’de yayınlanan gazetelerde geniş yer verildiği ve bu mitingden coşkuyla bahsedildiği görülmektedir. Yeni Asır⁵ gazetesi bu mitingi 7 Kanunuevvel 1934 tarihinde “Türk Kadını Sevinç İçindedir, Bugün Büyük Tezahürat Yapılacaktır, 5 İlkkanun Türk Kadınının Atatürk Şenliği Olacaktır” başlığı ile halka duyurmuş ve aynı başlığın devamında bugünlerde kadınların siyasal hakları edinmeleriyle birlikte gazetelerde yer almaya başlayan kadınların askerliği konusunda hükümetin böyle bir düşüncesi olmadığını vurgulamıştır.

Görsel 2: Gazi Heykeli Önünde Kadınlar (İzmir)

Kaynak: Yeni Asır, 11 Kanunuevvel 1934

⁵ 1895 yılında Selanik’te Asır adıyla kurulan, 10-23 Temmuz 1908 tarihinden itibaren Yeni Asır adını alan gazete, Sadâ-yı Hakk’a göre 23 Ağustos 1924 tarihinde, Anadolu’ya göre 24 Ağustos 1924 tarihinde İzmir’e taşınarak yayın hayatına burada devam etmiştir. 1924-1938 arasında Yeni Asır ve Anadolu gazetesinin sayıları karşılaştırıldığında sanat, edebiyat, felsefeye yönelik yazıları ve çevirileri açısından Anadolu gazetesinin daha nitelikli yayınlar yaptığı görülmektedir (bkz. Akkoyun, 1996, s. 103, 104).

Cuma günü saat 14.00'te gerçekleştirilen mitingde kadınlar önce Halkevinde toplanmışlar ve sonrasında Cumhuriyet Meydanı'na gitmişlerdir. Mitingde -daha sonra İzmir'den ilk kadın milletvekili olacak- Benal Nevzat şu konuşmayı gerçekleştirmiştir: "5 Birincikanun 1934 Türk kadınlık dönenmesinin en parlak bir sahifesi, Türk anasının unutamayacağı bir kıvanç bayramıdır. Atatürk'ün kurumunda yaşayan Türklere ne mutlu! Türk kadınlık tarihinin göz yaşı ve zincir dolu karanlık yapraklarını temelli kapatıp, önümüze bembeyaz, güneşli ak günler açan Büyük Atamız bize bugün de siyasal denekliğimizi vermekle, Türk kadınının başlı başına bir benlik, insanlık kurumunun özlü bir üyesi olduğunu acuna söyledi. Ulu cumhuriyetin bu temiz kesimi biz kadınlara sevinç, insanlık kurumuna oğuzluk, yurda da yükselme yollarını açıyor..." (İzmir Postası, 9 Kanunuevvel 1934).

Yeni Asır gazetesi ise bu mitingle ilgili haberinde Türk kadınının yüzyıllar boyunca erkeklerle eşit olamaması konusuna vurgu yapmaktadır. "Türk Demokrasisinin Üstünlüğü" başlığı altında verilen haberde kadınların mitinge coşkulu bir şekilde katıldıkları, yaşanan bu gelişmeleri büyük bir sevinçle karşıladıkları belirtilmiştir. Haber metninde kadınların uzun yıllardır geri planda bırakıldığına ve kadın-erkek eşitsizliğinin ortaya çıkardığı sorunlarla baş etmek durumunda kaldıklarına dikkat çekilirken, özellikle savaş döneminde kadınların fedakarlıklarından bahsedilmekte ve Atatürk'ün gerçekleştirdiği inkılaplarla bu ayrımın sona erdiği dile getirilmektedir (Yeni Asır, 9 Kanunuevvel 1934).

Verilen haber örneklerinde görüldüğü gibi gazetelerde kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesinin büyük bir sevinçle ile karşılandığı dikkati çekerken, bu gelişme neticesinde İzmir'de yapılması planlanan mitingin halka duyurulmasında da dönemin gazetelerinin önemli bir işlevi yerine getirdiği görülmektedir. Türk kadınının Cumhuriyet öncesindeki konumundan hareketle seçme ve seçilme hakkını elde etmesinde modernleşme ve medeniyet vurgusu yapılırken, diğer yandan bu hakların kazanılmasında Atatürk'e duyulan minnetin haber metinlerinde sıklıkla dile getirildiği de dikkati çekmektedir. Birçok Avrupa devletinden önce Türk kadınının siyasal haklarını kazanmasının önemi haber metinlerinde öne çıkan bir diğer husus olmakla birlikte gazetelerde kadınların sadece toplumsal değil siyasal alanda yer almalarının bir gereklilik olduğunun vurgulanması da dönemin konjonktürü gereği büyük önem taşımaktadır. Nitekim dönemin koşulları gereği gazetelerin kamuoyu oluşturmadaki etkisi göz önünde bulundurulduğunda İzmir basınında kadınların siyasal kazanımlarına yönelik olumlu tutum sergilenmesi halkın bu yenilikleri benimsemesinde basının rolünü etkili bir şekilde yerine getirdiğini göstermektedir.

4. İzmir Basınında Türk Kadınları İçin Bir İlk Olan 1935 Seçimleri

1934 Aralık ayında Cumhuriyet Halk Fırkası'nın erken genel seçim kararı almasının ardından 1935 yılı için seçim takvimi belirlenmiş ve buna göre ikinci seçmen seçimleri ocak ayı ortasında (bkz. Tablo 2), milletvekili seçimleri ise 8 Şubat 1935'te gerçekleştirilmiştir (Akdağ, 2014, s. 256). 1935 seçimleri kadınların ilk kez milletvekili seçme ve seçilme haklarını kullandığı seçimler olması bakımından Türk demokrasi tarihinde önemli bir yere sahiptir. Nitekim bu seçimler sonucunda daha sonra yapılan ara seçimlerle birlikte toplamda 18 kadın milletvekili TBMM'de yer

almıştır. 21 Kanunisanı 1935 tarihli Anadolu gazetesinde yayınlanan ve İzmir’de gerçekleştirilen ikinci müntehip seçimi sonuçları Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 1: İzmir Vilayeti İkinci Müntehipler Seçimi

Kazası	Başladığı Tarih	Bittiği Tarih	Erkek	Kadın	Yekûn
Kuşadası	12.01.1935	19.01.1935	29	9	38
Çeşme	12.01.1935	16.01.1935	21	6	27
Urla	13.01.1935	18.01.1935	26	7	33
Karaburun	17.01.1935	20.01.1935	20	1	21
Seferihisar	12.01.1935	16.01.1935	19	4	23
Foça	12.01.1935	16.01.1935	11	5	16
Dikili	12.01.1935	17.01.1935	13	5	18
Bergama	12.01.1935	15.01.1935	111	19	130
Menemen	12.01.1935	20.01.1935	53	10	63
Kemalpaşa	12.01.1935	15.01.1935	53	14	67
Torbali	12.01.1935	19.01.1935	27	7	34
Tire	12.01.1935	17.01.1935	81	21	102

Kaynak: Anadolu, 21 Kanunisanı 1935.

Ulusal Birlik⁶ gazetesinde yer alan habere göre seçimler öncesinde 3 Şubat’ta da devam eden yeni seçim müzakerelerinin ardından Cumhuriyet Halk Fırkası sayılabilecekleri tespit edilmiş, namzetlerin adları ile Atatürk’ün seçim için ulusa beyannamesinin 4 Şubat’ta ajansa ve 5 Şubat’ta bütün ülkeye ilan edileceği belirtilmiştir. Namzetler arasında azınlık temsilcilerinden Doktor Bay Topos, Bay Keresteciyan ve Bay Abrevaya’nın İstanbul’dan müstakil namzet gösterileceği haberine yer verilmiştir (Ulusal Birlik, 4 Şubat 1935). 5 Şubat’ta namzetlerin isimleri paylaşılmış ve seçimlerin cumartesi günü Halkevinde yapılacağı bilgisi kamuoyu ile paylaşılmıştır (Ulusal Birlik, 7 Şubat 1935).

Anadolu⁷ gazetesi ve diğer gazetelerde de yayınlanan ve 1935 seçimlerinde İzmir’den aday gösterilen adaylar Doktor Bay Tevfık Rüştü Aras, Bay Kamil Dursun (Eski İzmir Sayılabilecekleri), General Kazım (Eski İzmir Sayılabilecekleri), Bay Celal Bayar, Bay Mahmut Esat Bozkurt, Bay Rahmi Köken (Eski İzmir Sayılabilecekleri), Bay Hamdi Aksoy ((Eski İzmir Sayılabilecekleri), Bay Saracoğlu Şükrü, Bay Sadeddin Epikmen (Eski İzmir Sayılabilecekleri), Bayan Benal Nevzad, Bay Hüsnü Çakır (İnhisarlar umum müdürü), Hasan Ali Yücel’dir (Orta Tedrisat Umum Müdürü) (Anadolu, 5 Şubat 1935). Görsel 3’te de görülen İzmir milletvekili adayları sırası ile soldan sağa Bay

6 9 Aralık 1933’te Milli Birlik adıyla yayın hayatına giren gazete, dilde sadeleşmenin etkisiyle 1 Aralık 1934 tarihinde adını Ulusal Birlik olarak değiştirmiş bir akşam gazetesidir. Haydar Rüştü ve Hamdi Nüzhet’in yönettiği Ulusal Birlik siyasî, edebî ve fıkri yazılara büyük önem vermiştir (bkz. [Akkoyun, 1996, s. 108](#)).

7 Osmanlı Devleti ve Cumhuriyet dönemlerinde kısa aralıklar haricinde yaklaşık 43 yıl yayın hayatına devam etmiş olan gazete 1915 yılında İzmir’in işgalinin ardından kapatılmış ve bir süre yayın hayatına Antalya’da devam etmiştir. Şubat 1923’ten itibaren yeniden İzmir’de yayınlanmaya başlayan Anadolu gazetesinin yayın hayatı Haydar Rüştü Öktem’in 11 Ağustos 1951’de ölümünün ardından Eylül 1954’te sona ermiştir (bkz. [Gappi, t.y.](#)).

Tevfik Rüştü Aras, Bay Saraçoğlu Şükrü, Bay Celal Bayar, Bay Mahmud Esad Bozkurt, Bay Rahmi Köken, Bayan Benal Nevzad, Bay Kamil Dursun, Bay Hamdi Aksoy, General Kazım İnanç, Bay Hüsnü Çakır, Bay Hasan Ali Yücel ve Bay Sadeddin Epikmen'dir.

Görsel 3: İzmir Milletvekili Adayları (1935)

Kaynak: Ulusal Birlik, 9 Şubat 1935.

8 Şubat Cuma günü yapılan sayıav seçimleri için teftiş heyeti bir gün öncesinde İzmir Belediyesi'nde Dr. Bay Behçet Uz'un başkanlığında toplanarak seçim iş ve işlemlerini görüşmüş ve İzmir'de müstakil sayıavlığa namzetliklerini koyanların evraklarını incelemiştir. Cuma günü saat 15.00'te Halkevinde yapılacak seçimler için kurumun içinin ve dışının bayraklarla süsleneceği ve rey sandığının da belediyeden Halkevine gönderildiği belirtilmiştir (Anadolu, 7 Şubat 1935). Seçimlerin yapılacağı 8 Şubat 1935 tarihinde Anadolu gazetesi sayıav seçiminin yurdun her yanında yapılacağını, İzmir'de seçim hazırlıklarının tamamlandığını ve seçim nedeniyle CHF ve Halkevi binalarının bir gün öncesinde mersin dalları ve bayraklarla süslendiğini belirtmektedir. Aynı gazete haberinde İzmir'den bu sene 13 sayıav çıkacağı vurgulanırken CHF tarafından gösterilen 12 sayıav namzetinin ad ve fotoğraflarının gazetenin birinci sayfasında yer aldığı ifade edilmektedir. Müstakil sayıavlık için boş bir yer bırakıldığı da aktarılan ilgili haber metninde kadınların ilk kez sayıav olabilmeleri ve azınlıklara mensup vatandaşların da kurultaya seçilmeleri nedeniyle bu seçimlerin büyük bir önem taşıdığına dikkat çekilmiştir. Türk kadınının çok sayıda Avrupa devletinde yaşayan kadınlardan önce bu hakları kazanmalarına işaret edilen haberde kadınların erkeklerle omuz omuza yürümeye başladığı da coşku dolu ifadelerle aktarılmaktadır (Anadolu, 8 Şubat 1935). Yeni Asır gazetesinin de aynı gün "İkinci Seçmenler Bugün Saat 15'te Ulus Evinde Sayıavları Seçecekler" başlığıyla verdiği haber "*Milli hakimiyetin kullanıldığı bugün şerefine esnaf birlikleri bayram yapacaklardır. Saat 2,30'da rey sandığı belediyeden alınarak merasimle ulus evine götürülecek, tam 15'te bando muzikanın çaldığı İstiklal Marşı'ndan sonra seçime başlanacaktır.*" şeklinde ayrıntılandırılmıştır (Yeni Asır, 8 Şubat 1935).

1935 seçimleri ile İzmir’den aday gösterilen CHF adayları ile müstakil aday Milaşlı Halil Bey ile toplam 13 milletvekili seçilmiştir (Ulusal Birlik, 9 Şubat 1935). Seçim sonuçları ile ilgili haberler bir gün sonra da büyük bir sevinçle gazetelerde yerini almıştır. Nitekim Anadolu gazetesi “İzmir, Atatürk’e ve O’nun Büyük Fırkası’na Bağlılığını, Güven ve İnanını Bir Kez Daha Gösterdi” başlığıyla yer verdiği haberi şu ifadelerle açıklığa kavuşturmuştur: *“Salonu baştan aşağı dolduran bu ikinci seçmenler arasında, siyasal yaşayışta bugün erkekler kadar hak sahibi olan bayanlarımız da gözükiyordu. Saylav namzedi bayanlar, ikinci seçmen bayanlar. Naldöken ikinci seçmenlerinden Bayan Leyla. Başında sarı poşusu, kısa ve önleri işlemeli ceketi, çitare elbisesi ve koyu renkli önlüğü vardı. Rey sandığı kırmızı beyaz kurdellalarla sarılmıştı. Belediye baş yazmanı Bay Ali ikinci seçmenlerin adını okumaya ve her ismi geçen reyini kullanmaya başladı. Sandığa ilk rey varakası atan Vali General Kazım Dirik oldu. Reylerin atılması ve tasnifi epeyce devam etti. 1214 ikinci seçmenden 54 zat hastalık, başka yere gitmiş bulunmak vesaire gibi meşru mazeretlerle seçime iştirak edememişlerdi. Geriye kalan 1157 ikinci seçmen ittifakla fırkamız namzedleri ile müstakil saylav eski İzmir saylavı Bay Halil’e reylerini vermişlerdi”* (Anadolu, 9 Şubat 1935).

Ulusal Birlik seçim sonuçlarını paylaştığı haber metninde İzmir’den seçilen milletvekillerinin fotoğrafı listesine yer verirken ikinci seçmenlerin bir gün sonra tekrar Halkevine giderek Vilayet Meclisi üyelerini seçeceklerini yazmaktadır. Gazete haberine göre 16.20’de sonuçlanan tasnif neticesinde İzmir ve mülbakattan gösterilen 1214 ikinci seçmenden, hastalıkları nedeniyle gelemeyen 57’si hariç 1157 ikinci seçmen Cumhuriyet Halk Fırkası namzetlerine ve müstakil Saylav namzedi Milis Bay Halil’e oylarını vermiştir. Halkevi’nin bahçesinde bulunan vatandaşların seçim sonuçlarını heyecan içinde beklediği de yer alan haberde Vali General Kazım Dirik, Belediye başkanı Doktor Bay Behçet Salih Uz, Gümrük baş çevirmeni Bay Sami, Maarif çevirmeni Hikmet, Emniyet çevirmeni Bay Feyzi’nin de seçim nedeniyle Halkevine geldikleri belirtilmiştir (Ulusal Birlik, 9 Şubat 1935).

Yeni Asır “İzmir’de Seçimin Neticesi Ulus Atatürk’e ve Devrim Partisine İnanını Gösterdi” başlığıyla verdiği haberi “*Saat tam 15’te kürsüyü işgal eden fırka vilayet idare heyeti başkanı Avni Doğan:*

“Arkadaşlar seçime başlamadan size kısaca maruzatta bulunmak isterim. Dedi ve şunları ilave etti: Namzetlerimiz fırkamızca inanılmış ve sayılmış yüksek şahsiyetlerdir. Reylerinizi fırka namzetlerine vereceğinize şüphemiz yoktur. İkinci maruzatında da fırka genel katipliğinden aldığımız bir tebliğde umumî vilayet meclisi azalarının da saylav seçiminden bir gün sonra yapılması lüzumu bildiriliyor. Fırka idare heyeti bu defa umumî vilayet meclisi azaları seçimi için fırka yoklaması yapmağa lüzum görmemiştir. Zaten bu yoklama ihtiyaridir mecburi değildir. Buna muvafakat ederseniz bu seçimi de yarın yaparız. Eğer mutlaka yoklama yapılması arzu ediliyorsa bu arzuyu tatmin etmeği de vazife biliriz” şeklinde ayrıntılandırmıştır (Yeni Asır, 10 Şubat 1935).

Yukarda da görüldüğü gibi İzmir basınında yer alan gazete örneklerinde seçimle ilgili haberlerin coşku ve sevinçle kaleme alınmış olması, seçim öncesinde ve sonrasında paylaşılan haber metinlerinde kadınların siyasal haklarını

kullanmaları bakımından bu seçimlerin öneminin vurgulanması, basının siyasal kazanımlara olumlu yaklaştığını ve halka da bu şekilde yansıttığını göstermektedir. Ele alınan tüm gazetelerde 1935 seçimlerinin birinci sayfadan paylaşılması da verilen örnekler özelinde İzmir basınının Türkiye’deki demokratik kazanımların önemli bir destekleyicisi olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada, Türkiye’de kadınlara siyasal hakların verilmesi sürecinde ve 1935 seçimlerinde İzmir basınının gündeme yaklaşımı ele alınarak kentin toplumsal ve siyasal atmosferine ilişkin bir inceleme gerçekleştirilmiştir. Araştırma ile elde edilen veriler, sadece yerel basının olaylara bakış açısını değil, aynı zamanda kadınların siyasal yaşama katılım sürecindeki tutumunu da ortaya koymaktadır. Nitekim 5 Aralık 1934 tarihinde kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkı verilmesi, İzmir basınında büyük bir coşku ve heyecanla karşılanmıştır. Araştırmada ele alınan İzmir Postası, Yeni Asır, Anadolu ve Ulusal Birlik gazeteleri, bu gelişmeyi bir “çağdaşlık ve medeniyet devrimi” olarak değerlendirmiş, Türk kadınının sosyal, siyasal ve kültürel yaşamda hak ettiği yeri almaya başladığını kamuoyu ile paylaşmıştır. Diğer yandan konuya ilişkin haberlerde sık sık Atatürk’e minnet ve bağlılık vurgusu yapılmış, O’nun liderliğinde Türk toplumunun “geri kalmışlığın zincirlerini kırdığı” ifade edilmiştir. Ele alınan gazete örnekleri çerçevesinde İzmir basınında öne çıkan tema, kadınların seçme ve seçilme hakkı kazanmalarının yanında Meclis’te görev almalarının da büyük bir kazanım olarak değerlendirilmesidir. Nitekim haber metinlerinde kadınların yönetime katılımının milletın refahı ve çağdaşlaşması için kaçınılmaz bir gereklilik olduğu fikri sıklıkla dile getirilmiştir. Bu bakımdan İzmir basınının, kadınların siyasal kazanımları çerçevesinde toplumu eğitici ve yönlendirici bir rol üstlendiği anlaşılmaktadır. Gazetelerde kadınların artık kamusal ve siyasal alanlara da aktif olarak katılması gerektiği, çağdaş devlet anlayışının vazgeçilmez bir parçası olarak sunulmuştur.

Basın ve yayında kadın hakları konusunda yapılan araştırmalar konunun süreç içinde farklı yaklaşımlar çerçevesinde ele alındığını ortaya koymaktadır. Örneğin; Yılmaz (2016), Nisan 1923-Şubat 1924 tarihleri arası dönemdeki mizah dergilerinde (Akbaba, Kelebek, Zümrüdü Anka, Güler yüz) kadınların siyasi hakları ve Kadınlar Halk Fırkası konularını ele aldığı araştırmasında bu yayınlarda ilgili konulara farklı yaklaşımakla birlikte ağır hiciv ve tahkir, nükte ve alay sınırları içinde konunun ele alındığını ortaya koymuştur. Araştırmada Zümrüdü Anka dergisi dışında diğer üç derginin ise kadın hakları ve kadın fırkası konusuna taraftar olup olmadıkları hakkında açık bir görüş belirtmedikleri de ifade edilmiştir (Yılmaz, 2016, s. 289). Özer (2013) tarafından gerçekleştirilen araştırmada da Türk basınında siyasal hakların Türk kadını için önemine değinilirken farklı ülkelerde yaşayan kadınların siyasi haklarını kazanmaları ile karşılaştırma yapılarak Türk kadınının bu hakları daha kısa sürede kazandıklarına vurgu yapıldığı tespit edilmiştir. Aynı araştırmada kadınları bu kazanımlar karşısında yaşadıkları sevinç ve düzenledikleri teşekkür mahiyetindeki mitinglere de gazete haberlerinde yer verildiği vurgulanmıştır (Özer, 2013, s.160).

1935 seçimleri, kadınların seçme ve seçilme hakkını kullandıkları ilk genel

seçimler olması bakımından Türk demokrasisi için tarihi bir dönüm noktasıdır. Türkiye'nin ilk kadın milletvekillerinden olan Benal Nevzat'ın İzmir'den milletvekili seçilmesi, kadınların artık siyasal temsil alanında da aktif bir aktör haline geldiğinin önemli bir göstergesidir. Gazete haberlerinde, kadın milletvekillerinin Meclis'te yalnızca sembolik birer figür değil, etkin ve üretken bireyler olacakları, eğitim, sağlık, sosyal hizmetler gibi alanlarda ciddi katkılar sağlayacakları sıklıkla vurgulanmıştır. Nitekim İzmir basınında yer alan haberlerde kadınların seçme hakkını kullanmaları bir bayram havası içinde kutlanmış; yapılan mitingler, toplantılar ve coşkulu halk katılımları geniş bir şekilde kamuoyu ile paylaşılmıştır. Ayrıca, 1935 seçimleri sürecinde İzmir basınının yalnızca kadın haklarına değil aynı zamanda seçim sürecinin işlerliğine de önem verdiği görülmektedir. Bu noktada seçimlerin düzeni vb. konular işlenmiş ve halkın seçim sürecine katılımı teşvik edilmiştir. Bu yönüyle İzmir basını, bu süreçte toplumun siyasal bilincinin geliştirilmesinde önemli bir araç olarak katkı sağlamıştır. İzmir basını, kadınların siyasal haklar elde etmelerini sadece bir hak teslimi olarak değerlendirmemiş; medeniyet ölçütü olarak da sunmuştur. Bu bakımdan ele alınan gazete örnekleri İzmir basınının, modernleşme ve ulus inşasında aktif olarak yer aldığını göstermektedir. Araştırmadan elde edilen sonuçlar, yerel basının siyasal ve toplumsal dönüşüm süreçlerinde kritik bir rol oynadığını, yalnızca haberleri aktarmakla kalmayıp toplumsal algıyı şekillendirmede de önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Özellikle kadın haklarının kazanılması gibi toplumun geleceğini doğrudan etkileyen inkılaplarda basının aktif desteğinin olmasının, bu değişimlerin kalıcı hale gelmesine önemli katkı sağladığı açıktır.

Elde edilen bu sonuçlardan hareketle şu önerilerde bulunulmaktadır: Yerel basına yönelik inceleme çalışmaları yaygınlaştırılmalıdır. Bu bakımdan aynı konulara ilişkin olarak farklı şehirlerdeki yerel basın-yayın farklı bölgelerdeki kamuoyu tepkileri daha ayrıntılı analiz edilebilir. Kadınların siyasi kazanımlarının toplumsal yansımalarına ilişkin araştırmalar derinleştirilmelidir. Bu nedenle basının yanı sıra da günlük hayatta ve farklı sosyal tabakalarda kadınların siyasal haklarının nasıl algılandığına yönelik tarih çalışmaları yürütülebilir. Nitekim bu yönde yapılacak araştırmaların Türkiye'de kadın temsiline düşük olma nedenlerinin anlaşılmasına yönelik araştırmalara katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Basının toplum üzerindeki dönüştürücü rolü üzerine yapılan araştırmalar artırılmalıdır. Bu araştırma örneğinde olduğu gibi İzmir basınının kadınların siyasal kazanımları sürecinde oynadığı yapıcı rol göz önünde bulundurularak, basının inkılap süreçlerinde kamuoyu oluşturmada nasıl etkili olduğu ayrıntılı bir şekilde incelenmelidir. Basın arşivleri dijitalleştirilmeli ve erişimi kolaylaştırılmalıdır. Ulusal ve yerel gazeteler ile dergiler dijital ortama aktarılmalı ve akademik araştırmalar için kolaylıkla erişilebilir hale getirilmelidir. Bu durum tarih araştırmalarında basın-yayın araçlarının derinlemesine incelenmesinde zaman ve erişilebilirlik bakımından önemli katkılar sağlayarak araştırmacıları bu yönde teşvik edebilir.

Kaynakça

- Akdağ, Ö. (2014). Konya 1935 Genel Seçimi. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (36), 253-279.
- Akkoyun, T. (1996). Atatürk Devri İzmir Basını ve Kamuoyu Üzerindeki Tesiri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*. 12(34), 101-124.
- Altındal, Y. (2007). Kadının Siyasal Katılımı Bağlamında Partilerin Kadın Kollarının Sosyolojik Açidan Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Cunbur, M. (1988). Basın Yayın ve Kitap. *Erdem*, 5(11), 405-436.
- Doğru, D. (2023). Türkiye’de Kadınların Siyasal Haklarını Kazanması ve Siyasal Temsilde Karşılaşılan Sorunlar. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 72(1), 247-293.
- Doyran, A. (1997). 1934’te Basındaki Tartışmalar Kadınlar Milletvekili Seçilirken. *Toplumsal Tarih*, (39), 27-34.
- Duruoğlu, S. (2007). Türkiye’de İlk Kadın Milletvekilleri. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Erdem, A. R. (2015). Atatürk’ün Kadına ve Kadın Eğitime Verdiği Önem. *Belgi*, 9(1), 1266-1277.
- Gappi, D. (t.y.). İzmir Basınının İlkleri. *İzmir Dergisi*, (35), www.izmirdergisi.com.
- Güveyi, Ü. (2018). Türkiye’de Seçme ve Seçilme Hakkı Boyutunda Yaşanan Demokratikleşme Sürecinin Kısa Tarihçesi ve Bu Süreçte Kadim Türk Kültürünün Rolü. *TBB Dergisi*, (137), 37-66.
- Kapdan, M. A. (2019). Türkiye’de Parlamento Seçimleri ve Yasal Çerçevesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kopar, M. (2016). Cumhuriyetin Kuruluş Yıllarında Basın İktidar İlişkisi (1920-1925). *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 40(1), 117-135.
- Kutlu, H. (2007). Şark İstiklal Mahkemesi’nde 1925-1927 Döneminde Takrir-i Sükun Kanunu’nun Uygulanması. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Mutlu, E., (2008). İletişim Sözlüğü (5. Basım). Ankara: Ayraç Yayınları.
- Nişancı, Ş. & Özdemir, A. (2017). Dünyada Uygulanan Seçim Sistemleri Işığında Türkiye İçin Alternatif Seçim Sistemi Önerileri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2), 723-745.
- Olgun, K. (2011). Türkiye’de Cumhuriyetin İlanından 1950’ye Genel Seçim Uygulamaları. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 27(79): 1-36.
- Özer, S. (2013). Kadınlara Seçme ve Seçilme Hakkı Verilmesinin Türk Kamuoyundaki Yansımaları. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 29(85), 131-168.
- Özgül, B. (2002). Seçim ve Seçim Sistemleri, Türkiye’deki Seçim Sistemi Uygulamaları ve Bir Model Önerisi. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

- Öztürk, V. (1999). Türk Kamuoyunda Kadın ve Kadın Hakları (1029-1935). Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul.
- Salman Bolat, B. (2014). 1930 Kadınlara İntihap (Seçme-Seçilme) Hakkı Verilmesine Yönelik Tutumlar. Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, (19), 27-50.
- Sarıkaya, E. (2019). Kadının Siyasal Hakları Tarihçesi. Ankara: TAÇESE Yayınları.
- Sezer, A. (1998). Türkiye'deki İlk Kadın Milletvekilleri ve Meclisteki Çalışmaları. Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 14(42), 889-905.
- TBMM Zabıt Ceditleri (5 Aralık 1934), 4. Devre, C. 25,
- Tokuroğlu, B. (2003). Tek Parti Dönemi Toplumsal Cinsiyet Anlayışı (1923-1946). Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (2010). TBMM Albümü (1920-1950). Ankara: TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları No: 1.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2012). Milletvekili Genel Seçimleri (1923-2011). Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.
- Ulusoy, B. (2004). Milli Mücadele, Propaganda, Atatürk ve basın. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, (20), 55-64.
- Üçüncü, U. (2016). Türk Basınına Göre İzmir'in Kurtuluşu. The Journal of Academic Social Science Studies, (43), 31-48.
- Ünal, S. (2014). Türk Kadınının Seçme ve Seçilme Hakkını Kazanması ve Basın. Turkish Studies, 9(7), 525-559.
- Yavuz, A. (2022). Türkiye'de Kadın Siyasal Haklarına Genel Bir Bakış. Dicle Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dicle Adalet Dergisi, 6(2), 67-102.
- Yılmaz, H. (2016). 1923 Yılı Mizah Basınında Kadınların Seçme-Seçilme Hakkı ve Kadınlar Halk Fırkası. Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, (59), 263-296.

Gazeteler

Anadolu Gazetesi

İzmir Postası

Ulusal Birlik Gazetesi

Yeni Asır Gazetesi